

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 327.8

Ветринський І.,
кандидат політичних наук, науковий співробітник,
Державний університет «Інститут всесвітньої історії
НАН України» (Україна, Київ), salcicha@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ ТРАНЗИТИВНИХ КРАЇН: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Система міжнародної безпеки знаходиться в кризовому стані, ступінь ескаляції у регіональних точках напруги загрожує майбутніми глобальними потрясіннями. Транзитивні країни знаходяться в зоні особливого ризику, оскільки їхні соціально-економічні системи через свій нестабільний характер є дуже вразливими перед потенційними зовнішніми загрозами та внутрішніми викликами. Розробка і втілення комплексної стратегії національного розвитку, створеної з урахуванням геополітичних чинників може стати тим фундаментом, що забезпечить побудову ефективної соціально економічної системи і сприятиме сталому розвитку транзитивних країн. Будь-яка стратегія в період чергу має бути адаптованою до актуальних умов середовища – по-перше, внутрішніх соціально-економічних трансформацій, по-друге поточної міжнародно-політичної ситуації.

Ключові слова: стратегія, геополітика, транзитивні країни, міжнародна безпека.

Сучасний світ характеризується значним рівнем турбулентності економічних та соціально-політичних процесів. Слідом за глобальною економічною кризою 2008–2009 років, яка на думку частини дослідників матиме перманентний характер, негативний вплив на міжнародну систему посилюється через загострення низки локальних і регіональних конфліктів. Зважаючи на те, що об'єктивні процеси глобалізації та інтернаціоналізації ведуть до підвищення рівня взаємозв'язку і взаємовпливу між всіма акторами міжнародних відносин, будь-які значні потрясіння у світі, прямо чи опосередковано, зачіпають кожну державу. За цих умов для всіх країн надзвичайно актуалізується проблема протидії деструктивним зовнішнім впливам, а також досягнення сталого розвитку в економічній і соціально-політичній сферах. Враховуючи суттєву різницю між державами, насамперед щодо рівня економічного розвитку, закономірно, що їх здатність протистояти зовнішнім викликам також не є однаковою. Так, розвинені країни з сильною економікою значно менше відчувають згадані «світові коливання», оскільки їхні економічні та соціально-політичні системи є достатньо ефективними і водночас гнучкими, щоб швидко адаптуватися до актуальних подій та чинників. В той же час транзитивні країни є набагато більш чутливими до всіх потрясінь в міжнародній системі. Крім того, саме зважаючи на різке зростання конфліктного потенціалу у міжнародній політиці транзитивні країни першими опиняються в «зоні ризику», оскільки рівень їх інтеграції у світові політичні та економічні процеси є досить низьким, а військовий потенціал обмеженим через слабку економіку. Тож вони традиційно є об'єктами впливу з боку країн-лідерів світової спільноти, що в свою чергу легко може зробити їх об'єктами зовнішньої агресії. Зважаючи на перехідний, тобто певною мірою невизначений та нестабільний, характер економіки транзитивних країн, вони є дуже

вразливими до будь-якого деструктивного зовнішнього впливу (від несприятливої кон'юнктури ринків до збройної агресії), оскільки це миттєво відображається на соціально економічній ситуації всередині держави. Відповідно для забезпечення стабільності в економічній та внутрішньополітичній сферах транзитивні країни особливо потребують чіткої стратегії національного розвитку, яка б враховувала насамперед економічні та безпекові аспекти.

Метою даної статті є аналіз базових імперативів для створення стратегії національного розвитку транзитивних країн з урахуванням їх геополітичного становища.

Поняття «перехідна» чи «транзитивна» економіка з'явилося у науковому вжитку після колапсу СРСР та розпаду системи «соціалістичної співдружності». Незважаючи на те, що проблеми трансформації суспільства та економіки постсоціалістичних країн розглядалися багатьма науковцями України та зарубіжжя, досі ще не сформульовано достатньо чіткого, однозначного і несуперечливого тлумачення категорій «перехідна» економіка, «транзитивна» економіка, «трансформація» економіки. Зокрема, це є наслідком об'єктивної незавершеності теорії перехідної економіки, яка за твердженням В. Гейця «може перебувати лише у плинному, перехідному стані, як і її об'єкт» [1, с. 24]. Власне сутністю зазначеного перехідного процесу є перехід від підсистеми, «сформованої для обслуговування єдиного народногосподарського комплексу СРСР, який функціонував на директивно-плановій основі, до цілісної економічної системи, що функціонує на ринковій основі». Процес називається «трансформаційним», тому що «йдеться не про знищення однієї системи і побудову зовсім іншої, а про зміну основи, переструктурування і створення нових форм розвитку» [1, с. 25]. В свою чергу І. Бураковський акцентує увагу на двовимірному характері перехідної економіки, яку він розглядає «... як процес переходу від адміністративно-командної (точніше – «директивно-планованої») до ринкової системи господарства та як економічну систему з відносно сталими структурними характеристиками господарства та відмінностями в плані режиму виробничо-комерційної діяльності порівняно з ринковою та адміністративно-командною економікою» [2, с. 35]. Головною рисою перехідної економіки визначається «... процес радикальної реструктуризації ... як реакцію економіки на запровадження нових принципів господарської діяльності та як головну проблему, вирішення якої визначає довготермінові перспективи економічного розвитку країн з перехідною економікою» [2, с. 42].

Початком осмислення сучасного етапу розвитку суспільства в якості перехідного можна вважати 50–ті – 60–ті роки ХХ ст. Коли з виникненням держав так званого «третього світу», в науковій думці почали поширюватись ідеї модернізації суспільства та трансформації його в якісно новий стан. Пізніше, вже у 70–ті – 90–ті роки

можна простежити інтерес наукової спільноти до проблем переходу від різних форм диктатури (авторитаризму, тоталітаризму) до демократії [3, с. 178]. С. Хантінгтон виділяє три хвилі, переходу до демократії та говорить, що сама хвиля демократизації це: «...група переходів від недемократичних режимів до демократичних, які відбуваються у визначений період часу, кількість яких значно перевищує кількість переходів у протилежному напрямку за даний період» [4, с. 26]. Перша хвиля, по С. Хантінгтону, відбулась між 1828 та 1926 роками у США, Франції, Великій Британії і Швейцарії, вона вирізнялась поступовим розвитком демократичних інститутів. У другу хвилю (1943–1962) до демократії перейшли Західна Німеччина, Італія, Австрія, Японія, Корея а також інші країни Латинської Америки, Азії та Африки. В рамках цієї хвилі відбувалось чергування демократичних та авторитарних форм правління при формально позитивному відношенні політичних еліт до демократії. Третя хвиля (1974–1990) позначилась переходом до демократії таких країн як: Іспанія, Португалія, Греція, а також низка країн в Південній Америці, Азії, Африці, на Близькому та Далекому Сході. Під кінець цієї хвилі до демократії перейшли країни Східної Європи, які будували соціалізм. Особливістю третьої хвилі стало те, що перехід до демократії тут відбувався під впливом вже достатньо визрілих для неї внутрішніх передумов (індустріалізація економіки, наявність середнього класу, високий рівень освіти громадян, раціоналізація та індивідуалізація масової свідомості членів суспільства) [4, с. 23–41].

Традиційно до країн з перехідною економікою або транзитивних країн відносили країни Центральної Європи та країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія), країни Східної Європи, Закавказзя й Центральної Азії (СНД), Китай, Монголію і В'єтнам [5, с. 15]. Після інтеграції частини згаданих держав до Європейського Союзу їх «перехідний статус» можна вважати вже не актуальним, оскільки і з точки зору політичної системи, і відповідно до структури економіки вони є частиною об'єднаної Європи і користуються такими самими правами та можливостями як і інші країни-члени ЄС.

Закономірно, що процес трансформації соціально-економічних систем більшості транзитивних країн проходив і проходить важко й нерівномірно. Держави Центральної і Східної Європи (Польща, Угорщина, Чехія, країни Балтії та ін.), що мали культуру й традиції ринкової економіки, після колапсу СРСР та розпаду «соціалістичного табору» досить швидко реалізували необхідні реформи, які дозволили їм забезпечити економічне зростання, суттєво покращити рівень життя й інтегруватися до Євроатлантичних структур. Водночас переважна більшість пострадянських країн дуже важко долають спадок адміністративно-командної політичної системи та планової економіки – соціально-економічні реформи відбуваються дуже повільно, а подекуди можна спостерігати й зворотні тенденції. Також величезною перешкодою на шляху конструктивних перетворень є значне «розшарування» суспільства, відсутність соціальних ліфтів та системна корупція. Як наслідок, замість сталого економічного розвитку держави, мають місце стагнація та деградація. Як зазначає з цього приводу О. Білорус: «ліберальна революція, яка відбулася у 33 країнах світу (транзитивні країни), мала демократичний, антикомуністичний, анти тоталітарний характер. У

транзитивних країнах – пострадянських суверенних державах – революція відзначалася найбільш складним, унікальним перебігом. Але суть її була ліберально-демократичною. Важливо, що транзитивні країни, перебуваючи у стані ліберально-демократичної революції, вступили в історичну епоху глобального лібералізму і, таким чином, органічно влились у мейнстрім світового розвитку і прогресу. Історично ліберально-демократична революція сучасних транзитивних країн почалася в Китаї із «лібералізму з китайською специфікою» Ден Сяо Піна, який забезпечив упровадження ліберально-ринкових методів господарювання і небачено швидке економічне зростання за одночасної консервації існуючої політичної системи. Він звільнив економіку від тотального диктату політики, ринок – від деспотії держави. Але поки що не звільнив народ Китаю від бідності та несправедливості. У СРСР горбачовська «перебудова» за своєю суттю також мала ліберально-демократичний характер. Але політична система і суспільство не були підготовлені до її ефективного сприйняття та реалізації. У цьому причина невдачі. І сьогодні політична система СРСР законсервована в Росії у формі складної суміші влади олігархату та державної бюрократії і декоративної системи «контрольовано-керованої демократії». Багато транзитивних пострадянських республік пішло шляхом формування «сімейних автократій», які поставили під свій контроль і економіку, і політику, і все суспільство. Навряд чи варто чекати від цих режимів великих трансформаційних досягнень та соціального прогресу. Це стосується і України» [6, с. 3].

Проблема соціально-політичного розвитку та завершення чи здійснення «переходу» економіки від деструктивної моделі до конструктивної має різноплановий характер і потребує комплексного вирішення, так О. Білорус наголошує, що «досвід розвитку транзитивних пострадянських країн показав, що «голий» економізм ринкових трансформацій та ігнорування соціального і гуманітарного аспектів розвитку відкидають країни назад, у зону дикого капіталізму з його хижацьким первісним нагромадженням капіталу, замість того щоб забезпечити перехід від системи державно-адміністративної економіки до економіки сучасного цивілізованого ринку, а не до системи олігархічної економіки» [6, с. 4]. Коментуючи проблеми соціально-економічних трансформацій пострадянських держав О. Білорус зазначає, що «тоді як традиційні ринкові країни розвивають соціально орієнтовані держави й економіки, багато транзитивних країн опинилося у «раю» дикого капіталізму. Вихід із цього «раю» ускладнюється зовнішнім оточенням транзитивних країн і, особливо, формуванням економічної світової системи глобалізму та євразійського імперіалізму і гегемонізму» [6, с. 4].

Незважаючи на численні оптимістичні прогнози щодо «кінця історії» – припинення протистоянь і конфліктів з подальшим поступом до загального порозуміння, світового суспільства та економічної інтеграції, протягом останніх років ми можемо спостерігати та з сумом констатувати посилення протилежних тенденцій. Агресивна неоімперська політика РФ несе величезну загрозу для регіональної та глобальної системи безпеки, особливо зважаючи на російський військовий потенціал, зокрема у сфері стратегічних ядерних озброєнь, а також реваншистські настрої сьогоднішньої владної верхівки.

В. Горбулін пов'язує саме прихід до влади в РФ В. Путіна з початком пошуку російської «геостратегії реваншу», метою якої є комплекс задач, серед яких ключова – це поступове, але неухильне відновлення російського впливу й значущості на міжнародній арені [7]. Регіональні точки напруги на кшталт війни у Сирії або військової активності КНР у Південно-Китайському морі, несуть потенційну загрозу глобальній безпеці через тенденцію до ескалації й залучення до них великих геополітичних гравців. В умовах підвищення рівня нестабільності у міжнародній системі, появи нових геополітичних та гео економічних викликів, питання створення ефективної стратегії національного розвитку стає ключовим для транзитивних країн, оскільки на кону стоїть вже не стільки питання добробуту, скільки в цілому виживання.

Головною особливістю формування стратегії національного розвитку транзитивних країн є надскладні умови, за яких зовнішні загрози поєднуються з внутрішньою нестабільністю та численними соціально-економічними викликами. Сукупність згаданих чинників суттєво ускладнює процес розробки та здійснення будь-яких конструктивних реформ в державі, що в свою чергу гальмує її розвиток. Стратегія національного розвитку покликана вказати основний напрям та окреслити головні цілі майбутніх трансформацій у різних сферах життя держави. Зазвичай розробка стратегій, визначення головної мети і підпорядкованих цілей здійснюється в декілька етапів: 1) обґрунтовується необхідність зміни пріоритетів розвитку; визначається напрям стратегічних змін; 2) формується основна мета, якої необхідно досягнути в процесі трансформаційних змін; визначаються цільові орієнтири, принципи та завдання розвитку; 3) визначається послідовність дій намічених планів розвитку. Після визначення головної мети наступним етапом розробки стратегії є визначення методів її досягнення. Сукупність заходів, що застосовує уряд для досягнення стратегічної мети, є стратегічною політикою [8, с. 453].

Необхідно враховувати, що на відміну від минулих часів коли зіткнення інтересів неодмінно носили військовий характер, в сучасному світі суперництво між державами проходить в найрізноманітніших сферах – економічній, дипломатичній, технологічній, військовій, інформаційній тощо. Тож перевага в одній з них жодним чином не гарантує країні здобуття лідируючої позиції на світовій арені, а тим паче її утримання в майбутньому. Особливо це актуально для режимів, що воліють спиратися в своїй політиці на військовий потенціал, що є стовідсотковим анахронізмом. Якщо в минулому завоювання та подальша експлуатація територій здебільшого дозволяли компенсувати витрати на військову кампанію, то в умовах глобальної світової системи сьогодення будь-яке застосування військової сили чи навіть погрози нею неодмінно призводять негативних економічних наслідків. Яскравими прикладами можуть слугувати Північна Корея, РФ, Іран тощо. Відомий принцип «гроші люблять тишу» є однаково актуальним як для національної, так і для міжнародної економіки.

Традиційно місце й роль держави у світовій ієрархії визначається багатьма критеріями, що носять скоріше неформальний аніж офіційний характер, проте трьома головними з них є: 1) рівень економічного розвитку, 2) військовий потенціал, 3) привабливість соціально політичної моделі держави (soft power), тож логічно, що саме ці три сфери мають бути відображені у стратегії

національного розвитку. Основною з наведених сфер життя держави є економіка, оскільки без надійного фінансового фундаменту неможливо забезпечити сталий розвиток в інших сферах суспільного життя. Особливо це стосується національної безпеки і оборони, оскільки військова галузь традиційно пов'язана з величезними видатками й не передбачає жодного профіту.

Стратегія національного розвитку має два основні виміри – внутрішній та зовнішній. В рамках першого вона є дороговказом для всіх державних інституцій, консолідуючи їхні зусилля на певних визначених напрямках та оптимізуючи тим самим їхню діяльність щодо досягнення окреслених цілей. На зовнішньому напрямку стратегія національного розвитку відіграє важливу роль, по-перше, з точки зору інформування потенційних партнерів про власні наміри, що дозволяє останнім належним чином спланувати та розробити різні варіанти співпраці, відповідно до власних інтересів; по-друге, це чіткий сигнал суперникам чи навіть ворогам про те, що їх позиції та дії не є непоміченими і спонукають до підготовки відповіді в рамках військово-стратегічного планування. Стратегія національного розвитку є узагальнюючим документом, що окреслює пріоритетні напрями й імперативи діяльності держави на певний строк. Крім того вона слугує базисом для побудови галузевих стратегій в сфері економіки, зовнішньої політики, національної безпеки і оборони тощо.

Реалізація кожної стратегії розрахована на тривалий час, але не назавжди. По досягненню стратегічної мети конкретна стратегія втрачає актуальність й розробляється нова стратегія відповідно до нових умов, що складаються в державі, і цілей, яких прагне досягти суспільство. За строком дії економічні стратегії можна розділити на середньострокові (до 10 років) і довгострокові (понад 10 років). Найчастіше середньострокові стратегії розробляються на 5 років; типовим прикладом таких стратегій слугували п'ятирічні плани розвитку народного господарства СРСР, п'ятирічні плани існують у Китаї та в деяких інших державах. Довгострокові стратегії звичайно розробляються на 10, 15, 20 років. На більш тривалий строк стратегії, як правило, не розраховуються, бо дуже важко, практично неможливо, передбачити ситуацію в країні і навколо неї на декілька десятиліть уперед в умовах світу, який швидко змінюється [9, с. 13]. Національна стратегія розвитку розробляється й здійснюється, виходячи з інтересів і можливостей країни, але з обов'язковим урахуванням впливу міжнародних факторів.

Побудова будь-якої стратегії в першу чергу передбачає аналіз актуальної ситуації, на основі якого формується мета стратегії. Конкретизація відбувається шляхом визначення чітких кроків – етапів досягнення мети (важливо також вказати строки для досягнення кожного етапу), а також переліку засобів – інструментів досягнення стратегічної мети. Якщо якась частина зазначених елементів відсутня, то ефективність стратегії різко знижується, оскільки стає дуже важко контролювати, відслідковувати та корегувати процес її реалізації.

В сучасному світі ми можемо спостерігати кризу системи міжнародної безпеки: «класичні запобіжники» у вигляді міжнародного права та глобальних наддержавних інституцій безсилі перед новими викликами на кшталт «гібридної війни», що поєднує традиційні агресивні й загарбницькі цілі й засоби з модерним інструментарієм

цифрової епохи, або міжнародного тероризму, який також завдяки успішному використанню сучасних технологій стає, на жаль, все більш масштабним та небезпечним. За цих умов жодна з держав не може почуватися в безпеці, оскільки за відсутності чіткого розуміння й глобальної методичної роботи щодо вирішення даної проблеми, загрози для всіх країн посилюються. Закономірно, що розвинені країни з ефективною системою державного управління й потужною економікою, яка в тому числі дозволяє утримувати різні спеціальні служби і боездатні збройні сили, мають більш надійний фундамент для протидії зовнішнім та внутрішнім викликам. В свою чергу країни з транзитивною – тобто нестабільною – економікою є набагато вразливішими для негативних зовнішніх впливів, особливо зважаючи на їхню складну природу.

В умовах зростання геополітичних амбіцій з боку великих та потужних у військовому сенсі держав, а також зважаючи на фактичну відсутність дієвих механізмів підтримки міжнародної безпеки, транзитивні країни ризикують опинитися в ролі «заручників» чужих геополітичних стратегій або навіть стати об'єктами збройної агресії. Проте загроза сталому розвитку транзитивних країн не обмежується геополітичним і військово-стратегічним виміром, це більшою мірою справедливо для малих країн, в той час як великі й потужні у військовому сенсі транзитивні країни на кшталт РФ чи КНР набагато більше залежать саме від внутрішніх чинників – подібні держави ризикують стати заручниками власних внутрішніх проблем і викликів, що «підривають» державу зсередини. Відповідно, стратегія національного розвитку транзитивних країн має будуватися з урахуванням актуальної ситуації та повинна бути спрямована на мінімізацію внутрішніх та зовнішніх деструктивних впливів, що робить країну вразливою до зовнішніх загроз та внутрішніх викликів.

В цьому контексті можна виділити наступні базові орієнтири та стратегічні імперативи:

1) надзвичайно важливим є визначення основного вектора розвитку держави – тобто базових орієнтирів для побудови власної соціально-економічної системи, виходячи або з конкретної існуючої моделі, або певної комбінації останніх;

2) відповідно до визначеного вектора розвитку, необхідно сформулювати зовнішньополітичну стратегію, виділити ключових партнерів та потенційних союзників, визначити чіткі пріоритети у відносинах з іншими державами;

3) необхідна прагматична та аргументована оцінка геополітичного становища країни з урахуванням природних переваг та потенційних викликів і загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх – в першу чергу з військово-стратегічної точки зору;

4) на основі комплексного аналізу глобальної і регіональної геополітичної ситуації, існуючих і потенційних викликів та загроз має бути сформульована стратегія національної безпеки. Зважаючи на специфіку трансформації природи, цілей та засобів сучасних збройних конфліктів, необхідно враховувати, що майбутні протистояння з великою долею вірогідності будуть носити комплексний характер і включатимуть окрім власне військового компоненту також економічний, диджитальний, інформаційно-пропагандистський та

інші аспекти. Тож держава має бути готовою забезпечити власну оборону на будь-якому з зазначених «фронтів» чи на усіх одночасно;

5) шляхом інтеграції «галузевих» стратегій, формується загальна стратегія національного розвитку, що поєднує пріоритетні цілі, завдання, засоби й «дорожню карту» дій, спрямованих на підвищення ефективності у всіх основних сферах суспільного життя держави.

Головним викликом для транзитивних країн в умовах сучасної світової системи є їхня власна «транзитивність» – тобто невизначеність чіткого вектору розвитку, нестабільність соціально-економічної системи і відповідно відсутність чіткого плану розвитку навіть у середньостроковій перспективі. Довготривалий процес «імітації пошуку» ефективної моделі розвитку соціально-економічної системи держави призводить до консервації існуючого стану з усіма наявними проблемами та викликами. Прагнення невеликих груп «правлячої еліти» зберегти власні позиції й владу призводить до появи різноманітних концепцій «унікального шляху розвитку держави», що дозволяє з одного боку лишити все як було, а з іншого успішно «парирувати» будь-які закиди ззовні щодо необхідності реформування існуючої системи. Подібний підхід є нонсенсом, оскільки шлях кожної держави є унікальним і це аж ніяк не суперечить практиці запозичень засобів і методів, які довели свою ефективність в інших державах. Процес формування та реалізації стратегії національного розвитку, покликаний відповідати на низку життєво важливих питань щодо подальшої долі держави. Визначення базових орієнтирів та імперативів розвитку транзитивної держави має неодмінно базуватися на досвіді інших країн, які вже здійснили перехід до певної ефективної моделі. В іншому випадку державі загрожує деградація, що залишає її вкрай уразливою як від зовнішніх загроз, так і від внутрішніх викликів.

Список використаних джерел

1. Трансформація моделі економіки України: (ідеологія, протиріччя, перспективи) [Текст] / Національна академія наук України, Ін-т економічного прогнозування; ред.: В. М. Гесць. – К.: Логос, 1999. – 500 с.
2. Бураковський І. Міжнародна торгівля та економічний розвиток країн з перехідною економікою / І. В. Бураковський. – К.: НАУКМА, 1998. – 204 с.
3. Шаповал О. Феномен транзитивності і в історії суспільно-економічної / О. П. Шаповал // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. – 2011. – №2. – С.178.
4. Хантингтон С. Третя волна. Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон; [Пер. с англ. Л. Ю. Пантшой]. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 368 с.
5. Міжнародна економіка: підруч. для студ. вищ.навч. закл. / [Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. та ін.]; За ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогона [3-тє вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 560 с.
6. Білорус О. Транзитивні країни у світосистемі постіндустріального глобалізму (Частина 1) / О. Г. Білорус // Економічний часопис – XXI. – 2013. – №7–8(1). – С.3–6.
7. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключової інструмент російської геостратегії реванша [Електронний ресурс] / В. Горбулін // «Зеркало недели. Україна» №12. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoy-geostrategii-revansha-_html
8. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: [монографія] / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.

9. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. пос. / [Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, Н. С. Логвінова та ін.]; За редакцією Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, І. В. Ліганенко. – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 356 с.

References

1. Transformacija modeli ekonomiky Ukrai'ny: (ideologija, prytrichhja, perspektyvy) [Tekst] / Nacional'na akademija nauk Ukrai'ny, In-t ekonomichnogo prognozuvannja; red.: V. M. Gejec'. – K.: Logos, 1999. – 500 s.
2. Burakovs'kyj I. Mizhnarodna trgovlja ta ekonomichnyj rozvytok krai'n z perehidnoju ekonomikoju / I. V. Burakovs'kyj. – K.: NAUKMA, 1998. – 204 s.
3. Shapoval O. Fenomen tranzytyvnosti i v istorii' suspil'no-ekonomichnoi' / O. P. Shapoval // Visnyk NTUU «KPI». Filosofija. Psihologija. Pedagogika: zbirnyk naukovykh prac'. – 2011. – №2. – S.178.
4. Hantington S. Tret'ja volna. Demokratizacija v konce XX veka / S. Hantington; [Per. s angl. L. Ju. Pantshoj]. – M.: «Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija» (ROSSPJeN), 2003. – 368 s.
5. Mizhnarodna ekonomika: pidruch. dlja stud. vyssh.navch. zakl. / [Kozak Ju. G., Luk'janenko D. G., Makogon Ju. V. ta in.]; Za red. Ju. G. Kozaka, D. G. Luk'janenko, Ju. V. Makogona [3-tje vyd.]. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2009. – 560 s.
6. Bilorus O. Tranzytyvni krai'ny u svitosystemi postindustrial'nogo globalizmu (Chastyna 1) / O. G. Bilorus // Ekonomichnyj chasopys – XXI. – 2013. – №7–8(1). – S.3–6.
7. Gorbulin V. «Gibridnaja vojna» kak kljuchevoj instrument rossijskoj geostrategii revansha [Elektronnyj resurs] / V. Gorbulin // «Zerkalo nedeli. Ukraina» №12. – Rezhym dostupu: http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-vojna-kak-kljuchevoj-instrument-rossijskoj-geostrategii-revansha_-html
8. Strategii' ekonomichnogo rozvytku v umovah globalizacii'. [monografija] / O. G. Bilorus, D. G. Luk'janenko ta in. – K.: KNEU, 2001. – 538 s.
9. Mizhnarodni strategii' ekonomichnogo rozvytku: navch. pos. / [Ju. G. Kozak, V. V. Kovalevs'kyj, N. S. Logvinova ta in.]; Za redakciju Ju. G. Kozaka, V. V. Kovalevs'kogo, I. V. Liganenka. – [2-ge vyd.]. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2009. – 356 s.

Vetrinsky I., candidate of political sciences, researcher at the State University «Institute of World History of NAS of Ukraine» (Ukraine, Kyiv), salcicha@mail.ru

Features of formation of a national development strategy for the transition countries: the geopolitical context

International security system is in a state of crisis, the degree of escalation in regional points of tension threatens future global shocks. Transition countries are in special risk because of their weak socio-economic systems which are unstable and extremely vulnerable to potential external threats and internal challenges. Creation and implementation of a comprehensive national development strategy which have to be established in view of geopolitical factors, is intended to be the foundation that will ensure the construction of effective social and economic system and will contribute to the sustainable development of transition countries. Any strategy must first be adapted to the actual conditions and the environment – in the first place, the internal socio-economic transformations, and secondly the current international political situation.

Keywords: strategy, geopolitics, transition countries, international security.

Ветринский И., кандидат политических наук, научный сотрудник, Государственный университет «Институт всемирной истории НАН Украины» (Украина, Киев), salcicha@mail.ru

Особенности формирования стратегии национального развития для транзитивных стран: геополитический контекст

Система международной безопасности пребывает в кризисном состоянии, степень эскалации в рамках региональных точек напряжения угрожает глобальными потрясениями в будущем. Транзитивные страны находятся в зоне особого риска, поскольку их социально-экономические системы в силу своего нестабильного характера являются крайне уязвимыми перед потенциальными внешними угрозами и внутренними вызовами. Разработка и реализация комплексной стратегии национального развития, созданной с учетом геополитических факторов, призвана стать тем фундаментом, который обеспечит построение эффективной социально-экономической системы и будет способствовать устойчивому развитию транзитивных стран. Любая стратегия в первую очередь должна быть адаптирована к актуальным условиям и среде – во-первых, внутренних социально-экономических трансформаций, во-вторых текущей международно-политической ситуации.

Ключевые слова: стратегия, геополитика, транзитивные страны, международная безопасность.

УДК 321.6/7:342.3

Кисленко Р. В.,
аспірант кафедри політичних наук, Київський
національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), romankyslenko@gmail.com

КЛАСИФІКАЦІЯ ГІБРИДНОГО ТИПУ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Представлено теоретичну розробку класифікаційних типів гібридних політичних режимів. На основі критеріїв, запропонованих німецькими політологами В. Меркелем і А. Круассаном, робиться спроба виокремлення бінарного протиставлення різновидів цього самостійного типу політичного режиму. Особливість запропонованої в статті класифікації полягає в тому, що вона охоплює політичні системи як демократичного, так і авторитарного спектрів гібридних режимів. Автор роботи намагався, крім інших методологічних вимог, дотриматись номінаційного принципу понятійної систематизації. Це суттєво полегшує сприйняття й аналіз, а також впорядковує термінологічний хаос, який має місце у вивчення гібридних політичних режимів.

Ключові слова: гібридний політичний режим, підтипи гібридного режиму, дефектна демократія, змалальний авторитаризм, ліберальний авторитаризм, успішний авторитаризм.

Спад «третьої хвилі» демократизації та зростаючий скептицизм щодо результатів багатьох транзитів за чверть століття стимулювали теоретизування щодо «політичної сірої зони» (Томас Карозерс) і, зокрема, гібридного типу режимів, які домінують у багатьох країнах незахідного світу. Спостерігачі відзначили «безпрецедентне зростання числа політичних систем, які не є демократичними, ні – умовно авторитарними» [10, р. 25]. Відчувається нагальна потреба з'ясування видової мапи, точніше простору «сірої зони» між ліберальною демократією і жорсткою диктатурою. Це уможливилось завдяки теоретичному виокремленню атрибутівних властивостей гібридних політичних систем і розкриттю вимірної поля функціонування політичних режимів загалом.

Гібридний режим – це суспільно-політичний феномен, який за цивілізаційними мірками виник відносно нещодавно й украй малодосліджений, порівняно, наприклад, із майже двох з половиною тисячолітнім досвідом вивчення демократії. Перші дискриптивні розвідки політичних систем із таким режимом [15] з'явилися лише в другій половині 1980-х рр. На початку останнього десятиріччя ХХ ст., у зв'язку з розчаруванням результатами трансформацій в Південно-Східній Азії й Екваторіальній Африці, посткомуністичними «заягненими транзитами» [14] та через непродуктивні режимні переходи «нових демократій» Латинської Америки, дослідники вже фундаментальніше підійшли у з'ясуванні сутності й особливостей «політичної сірої зони». З другої половини 1990-х років дану проблему науковці намагалися розв'язати за допомогою методологічного підходу «демократії з прикметниками» [9], із надією на те, що гібридизовані форми режимів – це перехідні стани суспільств на шляху трансформації від різноманітних недемократичних країн до консолідованих демократій.

Час показав, що подібні політико-режимні гібриди характеризуються певною інституційною стабільністю та спроможністю вдалої адаптації до нових історичних умов. Також очільники багатьох новоутворених держав, попри свою демократичну риторичку, таке враження, що і не думали відходити від авторитарних принципів управління. Тому все більше уваги приділялося теоретичним набуткам Хуана Лінца, котрий ще в 70-х роках ХХ ст. зазначав: «Режими, які не демонструють жодних намагань